

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83150,Chodzko-Jozef.html>
2021-12-09, 11:30

Chodźko Józef

Chodźko Józef (19 XII 1800, Krzywicze, Wileńszczyzna – 5 III 1881, Tyflis, ob. Tbilisi, Gruzja), geodeta i geolog w służbie wojskowej, badacz Kaukazu. Syn Jana Borejki, ziemianina i literata, oraz Klary z domu Korsak. Brat Aleksandra, orientalisty, dyplomaty rosyjskiego, a później profesora w Collège de France. Stryjeczny brat Leonarda, literata i publicyisty przebywającego w Paryżu.

Po przeniesieniu się rodziny do Mińska Litewskiego po wojnach napoleońskich uczył się w domu pod kierunkiem T. Zana, niebawem kolegi na studiach z nauk ścisłych na Uniw. Wileńskim oraz w Towarzystwie Filomatów. Wbrew tradycji rodzinnej Ch. studiował nauki ścisłe: geodezję i astronomię z zamiarem przyszłej kariery wojskowej, co akceptowali inni filomaci. Po ukończeniu studiów w 1821 Ch. ochotniczo wstąpił do służby topograficznej, gdzie po odpowiednim przeszkoleniu prowadził triangulację na Litwie i w Kurlandii. Zeznawał w czasie procesu filomatów i filaretów przed komisją M. Nowosilcowa w 1823, po czym powrócił do służby wojskowej. W czasie powstania listopadowego 1830–31, podejrzany o sprzyjanie polskiemu zrywowi, został przeniesiony do służby na terenie Mołdawii i Wołoszczyzny, gdzie prowadził pomiary, od 1832 jako sztabs-kapitan. Miał w tym czasie odwiedzić Sтамбуł. Od następnego roku służył w 5. dywizji piechoty stacjonującej nad Bosforem, od 1834 jako adiutant pułku. W 1840 został przeniesiony do Korpusu Kaukaskiego do prac geodezyjno-topograficznych na obszarze zakaukaskim. Do 1867 kierował oddziałem topograficznym w Tyflisie, osiągając w końcu stopień generała lejtnanta.

Przed rozpoczęciem triangulacji Ch. w Pułkowie k. Petersburga zapoznał się z metodami pomiarów astronomicznych oraz nowoczesną aparaturą geodezyjną. Po powrocie do Tyflisu ustalił plan triangulacji Zakaukazia,

wówczas obszaru względnie spokojnego. Zakładał, że do 1847 ukończy pomiar siatki podstawowej, ustalając główne punkty astronomiczne. Rozpoczął od przeszkolenia podległych sobie topografów, z którymi następnie sporządził tzw. sieć bazową, stopniowo nasycając ją szczegółami. Badania te następnie rozszerzono, obejmując nimi także Wysoki Kaukaz oraz tereny na północ od niego – od Morza Azowskiego po Morze Kaspijskie. Pewnym urozmaiceniem była podjęta latem 1850 wyprawa Ch. z dużą grupą mierniczych i osób towarzyszących (kozacy) na szczyt Araratu, skąd świetlnie nawiązano kontakt z punktami pomiarowymi w Armenii. W czasie wojny krymskiej 1853–56 Ch. prowadził pomiary na terenie Turcji (górzyste obszary Karstu i Erzernemu), gdzie uczestniczył także bezpośrednio w walkach. Po wojnie wrócił do normalnych zajęć. W 1858 ogłosił *Opisanie trigonometriczeskogo izmierienija Zakawkaskogo kraja i Azjatskoj Turcji*, po czym został naczelnikiem służby topograficznej Korpusu Kaukaskiego z zadaniem kontynuacji pomiarów także na Kaukazie Północnym. Od 1860 wspierał go w realizacji tego zadania Polak H. Stebnicki (z czasem również generał). Stopniowo powiązано w jedną sieć triangulacyjną Zakaukazie, Wysoki Kaukaz z jego pn. przedpołem, oznaczając położenie geograficzne i wysokości nad poziomem morza 1386 punktów. W ostatnich latach przed emeryturą (1867) z uwagi na pogarszający się stan zdrowia większość czasu Ch. przeznaczał na prace kameralne oraz przygotowywanie wyników badań do druku.

Od 1851 uczestniczył w organizacji, a później pracy Oddziału Kaukaskiego Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego. Na posiedzeniach referował wyniki własnych badań, w tym obszerne opracowanie, które nazwał *Orografia Kaukazu*.

Pełna bibliografia publikacji Ch. nie została sporządzona. Wiadomo, że drukował najważniejsze poznawczo prace w periodykach centrali i Oddziału Kaukaskiego Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego (m.in. *Swod nabljudenij proizwiediennych w raznych miestach Kawkazkogo kraja i Zakawkazkogo kraja nad sołniecznym zatmieniem 16/28 ijulia 1851 1852*, *Obszczyj wzgliad na orografju Kawkaza 1864*, *O tocznosti wywodow raznosti wysot, połuczejnych iz*

nabludienij pruzinnymi aneroidami 1873, Ob issledowanii aneroidami 1873, O niwelirowkach proizwiediennych czerez Głównyj Kawkazskij Chriebet s celju ustrojenia żeleznoj dorogi 1878 – wspólnie z B. Statkowskim, *Wospomnienija o wschoźdienii na wierszynu Bolszogo Ararata w 1650 g. 1875–77*). W prasie niemieckiej ogłosił *Die neueste Hohenmessungen in Kaukasus* (1859). Relacja z wejścia na Ararat ukazała się także we Francji (1876) i w Polsce (1881).

Był członkiem Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego (od 1871 honorowym, w 1868 otrzymał Wielki Medal Konstantynowski).

PSB (B. Zwolski); SBTP (W. Wernerowa); Słabczyńscy.

A. Furier: *Józef Chodźko 1800–1881. Polski badacz Kaukazu*, Warszawa 2001 (tu *Orografia Kaukazu Ch.*).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)